

Reszkesetek egerek!

Amerikai gyerekfilmek a televízióban

Jelen sorok írója egy héten át gyermek- és ifjúsági filmeket nézett a Magyar Televízió 1-es és 2-es csatornáján. A március másodikával kezdődő héten 40 gyermekműsort sugárzott a tévé, ebből 16 volt magyar produkció, a többi külföldi. A 16:24 arány viszonylag jónak mondható, sőt tiszteletre méltó a Televízió jelenlegi anyagi helyzetét tekintve. A 24 külföldi filmből azonban csupán 9 volt nem amerikai, s ez az arány eltúlzottnak látszik. Az amerikai dömping okai persze közismertek, jelen írásnak nem is az a célja, hogy ezekkel foglalkozzék. Az egyes filmeket azonban érdemes közelebbről megvizsgálni.

Hetente háromszor kíván nekünk jó éjszakát a "Disney" klasszikus rajzfilmjeivel, az adott héten éppen Donald kacásával. Gyerekek, felnőttek örömet szereznek ezek a szellemes rövid történetek, annál is inkább, mert több generáció életéből teljesen kimaradt a Mickey egér "mondakör". Hogy van mit behoznunk, az az egyik Donald-epizódból derült ki, melyben egy katonai behívón az 1941-es évszám szerepelt – vagyis a film a mai nagyszülők gyerekkorában készült! Jó, hogy van már Donald kacánk, bár a heti háromszori vetítés egy kicsit sok.

Aki a 60-as években volt gyerek – mint jelen sorok írója is –, annak alapélménye a Foxi Maxi, William Hanna és Joseph Barbera klasszikus alkotása. Most látható Atomhangya című sorozatuk (amely szintén van vagy harminc éves) ugyancsak Foxi Maxi-dramaturgiára épül, azaz nem más, mint üldözések, hadicselek és különböző elpusztítási módozatok végeláthatatlan sora. Sok bírálat éri ezt a filmtípust, mondván, hogy erőszakra tanít. Pedig valójában ezek humanista filmek. Az örök küzdelemről szólnak, amelyek halálosak ugyan, de mégsem vérre menőek, hiszen a hősök elpusztíthatatlanok. Engesztelhetetlen ellenségek, de nincs bennük gyűlölet, egymás nélkül igazából meg sem tudnánk lenni, sőt tulajdonképpen szeretik egymást. Mindig a gyöngye jár túl az erős eszén, vagy maga a főhős – akit szeretünk – jár állandóan pórul. A támadó fél soha nem gonosz, inkább nevetséges, néha még szánalmat is kelt. Kandúr Banditól nem kell félni.

Amellett ezek a filmek hihetetlenül szellemesek, kihasználják minden, a rajzfilmben rejlő lehetőséget, ötletet ötletre halmoznak. A bennük ábrázolt világ mesevilág, a figurák pedig szándékoltan nem valóságűek, hanem bájosan groteszkok.

A rajzfilmeknek ebbe a családjába tartozik tehát az Atomhangya, s bár kétségkívül gyengébb, mint a Foxi Maxi, ötletes és szórakoztató.

A Hupikék törpikék című sorozatot ugyan belga filmként vetítik, valójában azonban ez is Hanna-Barbera produkció. Bár a történetek kissé butuskák, a belga Peyo által tervezett képi világuk bájos és eredeti. Itt is a hagyományos "kinyíródsi" mozgatja az eseményeket, ha lassabb iramban is, mint a rövidfilmekben. A gonosz itt sem "A Gonosz", hiszen mindig pórul jár – vagyis nem megsemmisül, hanem nevetségessé válik. A törpök "törpénete" azonban elsősorban arról szól, hogy bölcsességgel és a közösség összefogásával minden nehézség legyőzhető.

Itt kell szót ejteni a rajzfilmek tradicionálisan jó szinkronjáról. Az Atomhangya és a Hupikék törpikék ötletes magyar szövege, és különösen az utóbbit szinkronizáló színészek (Sinkovits, Haumann) nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy ezek a sorozatok kiemelkedjenek az átlagból.

Az Esti mesében sugárzott klasszikus Disney-filmeken kívül vasárnap délutánonként két újabb Disney-sorozat látható, a Kacsamesék és a Gumimacik, amelyek sokkal gyengébbek a nagy elődöknél. A történetek meglehetősen bárgyúk, a figurák édeskések (Gumimacik) vagy az ősök szolgálai másolatai (Kacsamesék – Dagobert bácsi), sokkal kevesebb a rajzfilmes ötlet és több a verbalitás, mint a klasszikusokban. Még mesevilágban járunk, de ezek a filmek már inkább lerajzolt mesék, mint a szó hagyományos értelmében vett rajzfilmek. A szinkron-csapat sem tehet mást – reprodukálja az eredeti bugyuta dialógusokat és a csipogó, bájolgo hangokat.

Roszsabb a helyzet a már említett Donald kacsa szinkronjával – azt ugyanis nem lehet megérteni. Részben a szövegben előforduló, gyerekek számára ismeretlen szavak használata (pl. londiner, inzultál), főként pedig Donald kacsa hangjának a felismerhetetlenségig történő torzítása miatt. Nyilván az eredeti hang is ilyen, de nem ártott volna kicsit jobban alkalmazkodni a magyar gyerekek füléhez, hiszen amerikai társaik csecsemőkoruk óta a magyarnál jóval kevésbé artikulált és egységes kiejtéshez szoktak.

Am Donald kacsa groteszk rekedtsége szinte üdítő Az én pici pónim nyafogó szinkronhangjaihoz képest. Az eredeti hangok biztosan még szörnyűbbek, viszont remekül illenek a pasztellszínekben pompázó, selymes farkú giccspónikhoz. A Kőkutyá című kétszereposz epizódban sikerült az affektált bájolgást horrorral párosítani, s így egy gép ízléstelen, ámde rendkívül ijesztő produktumát létrehozni. Ráadásul a film második részét egy héttel később vetítették, és ahogy az jó

rémfilmhez illik, épp a legfélelmetesebb jelenetnél szakították félbe az első rész végén a történetet. Okos pszichológusok már rég megmondták, hogy a mesében szükség van a gyermek szorongásait megtestesítő Gonoszra, de tudjuk azt is, hogy mindennek csak akkor van értelme, ha a történet végén a Rossz vereséget szenved a Jótól, és helyreáll a világ rendje. Ha azonban a világ rendje csak egy hét múlva áll helyre – ami rengeteg, átláthatatlan idő egy kisgyerek számára –, hiába a szokottnál is csöpögősebb befejezés, a film ahelyett, hogy feloldaná, csak fokozza a szorongást.

Míg Az én pici pónim a kisebbek ízlését és lelkivilágát rombolja, a nagyobbaknak ott a G. I. Joe kommandó (sajnos mindkét sorozat töretlen népszerűségnek örvend). Az egyetlen pozitívum, ami elmondható róla, hogy a végén győz a Jó. De hogy a Jó miért jobb, mint a valóban elvetemült Gonosz, azt nem sikerül megtudnunk. Egy szokványos, vérre, erőszakra, gyilkolásra épülő, minden érzelmet és humort nélkülöző akciófilmet látunk, a legrosszabb comics-ok (képregények) stílusában. Csak annyiban rajzfilm ez a G. I. Joe, hogy "le van rajzolva" – a műfaj adta lehetőségeket meg sem próbálja kihasználni, a valóság csaknem élethű visszaadására törekszik. A gonosz "mesebeli" erő is mintha egy számítógép agyának szüleménye lenne, s nem a teremtő emberi fantáziáé. Az alkotói lelemény a különféle öldöklő szupermasinák kiagyálásában merül ki. A szereplőknek nincs karakterük, a "jókat" nemcsak egymástól, de a "rosszaktól" sem igen lehet megkülönböztetni. Arctalan hősökkel pedig nem lehet azonosulni, annál is inkább, mert a G. I. Joe kommandó tagjai – a "jók" – ugyanolyan agresszívek és embertelenek, mint a rosszak.

Ennek a műfajnak szelídebb, játékosabb változata a Tini nindzsa teknőcök, amely talán a legnépszerűbb jelenlegi sorozat. A sztori ugyanaz: egy elit kommandó harcol a Földet fenyegető Gonosz ellen. A rajzok stílusa is megegyezik, már ami a valóságutánczó környezet- és emberábrázolást illeti. A címszereplők azonban kedves, szeretetre méltó mesefigurák, akik megmozgatják a gyermeki képzeletet, akikkel azonosulni lehet. A történetben sokkal több a humor, a játékosság, a humánus, mint a harcias G. I. Joe-ban. Ami nem tetszik: a teknőcök neve. Vajon gondoltak-e arra a jópofa szerzők, hogy a Tini nindzsa teknőcökön felnőtt generációk sora hogyan reagál majd, ha véletlenül más kontextusban hallja a Leonardo vagy Michelangelo nevet?

A fenti rajzfilmekén kívül öt egyéb amerikai produkciót sugárzott a tévé az adott héten. Ezekből kétségkívül a Mesék Napkeletről, Napnyugatról című sorozat a legrosszabb. A Mózes és a mészégetők című, ismeretlen eredetű mese (elfelejtették ugyanis feltüntetni, hogy honnan származik) unalmas volt, vontatott és érdektelen. Ennek fő oka, hogy a filmben élesen kettéválik a verbális és a képi narráció, azaz némafilmet látunk, amit egy mesélő kommentál. A statikus képek inkább illusztrációk, s nem egy film egymásba kapcsolódó jelenetei, így azt a hatást keltik, mintha egy képeskönyvet lapozhatnánk, miközben valaki mesél.

Kellemes volt a Családi mozdilután a Disney-vel. A Charley és az őrangyal című nagyjátékfilm valóban az egész család, minden korosztály számára nézhető, a szó szoros értelmében szellemes, humánus, igazi amerikai mozi. Ebből a típusból többet is szívesen látnánk.

Remek sorozat a szombat délelőttönként jelentkező Edison testvérek, amely izgalmas játékfilm formájában természettudományos ismereteket közvetít. Úgy magyaráz meg fizikai jelenségeket, hogy a felfedezés öröme még azokat is lázba hozza, akiket eddig hidegen hagytak a tárgy szépségei (mint például jelen sorok íróját).

Vasárnap délután, Dagobert bácsi és a Gumimacik között látható – ki tudja miért – a jóval idősebb korosztálynak szóló A sulis című sorozat, szintén Disney-éktől. Meglepően jó! Formai szempontból is érdekes, mert a lineáris cselekmény időnként megszakad, s hol az egyes szereplők monológját látjuk, hol pedig az eseményeket kommentáló, görög drámákra emlékeztető kórust, amelyet négy, baseball-sapkás "rappelő" fiú személyesít meg. A tanulmányi versenyről szóló epizód pedig valóságos kis pedagógiai tandróma, mely klasszikus példákkal mutatja be az autokratikus, a laissez faire és a demokratikus tanári magatartást. Tanulságos, ám mégsem szájbarágós a történet, mert a különböző emberi viszonylatok árnyalt ábrázolására törekszik.

Jelen sorok írója szeretné bejelenteni elfogultságát. Mégpedig a Szezám utca című sorozattal kapcsolatban, amelyet zseniálisnak, a műfaj csúcsának tart. És nem csupán azért, mert egy, a sorozat irányelveit tartalmazó kiadványból véletlenül tudja, hányféle pedagógiai szempont figyelembevételével állítanak össze egy-egy adást. Hogy minden egyes másodpercét külön erre a célra alakult bizottságok és teamek dolgozzák ki. Hogy ezekben a bizottságokban a tévés szakemberektől a nyelvészekig, a pedagógustól a szociológusig, a pszichológustól az animációs tervezőig hányféle szakma képviselteti magát. Hogy nemcsak írni, olvasni, számolni tanít, hanem például toleranciára vagy a környezet védelmére. A Szezám utca azért kitűnő tévéműsor, mert pedagógiai céljait hallatlanul szellemes, változatos, kicsiknek és nagyoknak egyaránt szórakoztató formában valósítja meg. A nem angol anyanyelvűek számára ráadásul remek nyelvtan. Jó, hogy a most futó, második sorozatot már feliratozták, így az angolul nem tökéletesen beszélők is – márpedig egyelőre ők vannak többen – teljes egészében megérthetik, élvezhetik az adást.

Az ötletes magyar szöveg egyetlen hibája, hogy a nem beszélő nevű szereplők is magyar neveket kaptak, s ezek kissé idegenül hatnak az angol szövegkörnyezetben.

Az amerikai filmek – tetszik, nem tetszik – a Magyar Televízió gyermekműsoraiban is túlsúlyba kerültek. Jó, hogy a mai gyerekek nem “maradnak le” az aktuális rajzfilmsztárokról, és hogy sokkal több értékes műsort láthatnak a tévében, mint a szüleik annak idején. Ugyanakkor viszont megnőtt az ízlésrombolás veszélye is. A központi tiltások ideje hálistennek lejárt, de arról sem feledkezhetünk meg, hogy a gyermekközönség más, mint a felnőtt közönség. Ebben az életkorban még nincsenek kialakult ízlésbeli preferenciák, nem beszélhetünk elit- és tömegkultúra szétválásáról. A gyerekek még nyitottak és nevelhetők. És hogy a valóban nagy kínálatból végül mit választ, az elsősorban a felnőttek felelőssége. Szülőké és pedagógusoké.

KERTÉSZ MÁRTA

Tájékoztató

A Magyar Oktatási Tudományos és Kulturális Alapítványok Egyesületéről

1992. május 16-án 24 alapítvány létrehozta a Magyar Oktatási Tudományos és Kulturális Alapítványok Egyesületét (MOTKA). Az alapítók megfogalmazzák a legfontosabb célkitűzéseket, tehát hogy az Egyesület:

– Segítse oktatási, tudományos és kulturális alapítványok működését és együttműködését;

– Hozzon létre jól működő érdekképviseleti rendszert az alapítványok hatékony tevékenysége érdekében;

– A filantrópia alapvetően nemes szándékának és a civil társadalom megteremtésének jegyében véleményezze és befolyásolja az alapítványok működését, gazdálkodását, létét érintő jogszabályokat a törvényalkotás és -végrehajtás minden szakaszában;

– Szolgálja az alapítványi élet átláthatóságát.

Az alakuló ülés résztvevői ugyanakkor a rövidebb távra szóló és a folyamatos működéssel kapcsolatos konkrét feladatokat is megszabták, tehát az Egyesület:

– Lépjen fel a nonprofit tevékenység hazai elismertetéséért és átfogó törvényi szabályozásáért;

– Segítse az alapítványok működési feltételeinek megteremtését;

– Működtessen információs, gazdasági és jogi tanácsadó szolgálatot az alapítványi ügyintéző szervezetek és kuratóriumok munkájának segítése céljából;

– Alakítson ki szakmai képzési és továbbképzési rendszert, rendezzen hazai és nemzetközi konferenciákat alapítványi szakemberek képzése érdekében;

– Törekedjék a hazai és külföldi támogatási források felderítésére és közkinccsételére;

– Törekedjék országos szervezeti hálózat létrehozására;

– Törekedjék széles körű nemzetközi kapcsolatok és együttműködés kialakítására, a magyar alapítványok és törekvéseik külföldi megismertetése érdekében.

Az alakuló ülés résztvevői határoztak az 1992. évi tagdíj mértékéről 1000.- és 20000.- Ft között), kiszámításának alapja a tárgyévi nyitóméreg szerinti vagyon.

Az Egyesület – nemes céljainak mevalósítására – minden túlfizetést hálásan fogad.

Az alapítók az Egyesület tagjai sorába várják minden olyan hazai alapítványt, amely megfelel a klasszikus értelemben felfogott nonprofit szervezet kritériumainak, s képviselői úgy vélik, a szakmai és érdekképviseleti feladatok megnövekedése, a nélkülözhetetlen információcsere szükségessége mind sürgetőbbé teszi, hogy éljünk az együttműködés és az egyesülés lehetőségével.

Cím: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.